

REPRODUCEREA OPRITA.

ETAPELE CREAȚIUNII

I) Creațiile Naturii. II) Creațiile imaginației. III) Creațiile voinței practice.

Stai plecat asupra unui microscop, sau privești cu ochii liberi o serie de corpuri: ori ce ar trece sub observația și experiența ta mai amănunțită, nu se poate să nu ți se claseze *grosso modo* în două categorii¹⁾.

Într-o categorie, materia se prezintă într'un amestec de sfărâmături eterogene, fără nici un scop palpitan, actual, vădit al naturii.

Înlăuntrul acestor conglomerate sau amestecuri, forțele vii, tenace, și productive ale Naturii, stau oarecum în repaos, lăncede.

Cândva, jocul orb al întâmplării, le-a juxtapus elementele eterogene și tot el, la un moment *nedeterminat*, le va împrăști, — fără să fi urmat vreun ritm, vreun imbold al vieții, în reunirea sau disocierea lor...

Astfel stau pe vârfuri de munți, straturile rocilor, produse ale unor transformări de mult îndeplinite, — sterpe acum

1) Am părăsit diviziunea științifică obișnuită a celor 3 regnuri: mineral, vegetal și animal, punându-mă dintr'un punct de vedere cu totul deosebit, care se va justifica dela sine.

NOTĂ.—Paginile acestea de pură reflexiune speculativă își au obârșia într'o profundă răscolire sufletească.

Inchipuiți-vă pe o insulă de cremene biciuită de crivăț și de valurile Mării Nordului, o colonie de cinci sute de români descurajați, cu sentimentul că steaua țării lor se scufundă poate pentru totdeauna. Totul părea să dovedească această penibilă viziune.

În clipele de părăsire ale nădejzii te întorci către mării consolatori, și le ceri un cuvânt de sprijin. Și tocmai în cartea de la care așteptam mai multă întărire, am găsit această descurajatoare pagină:

(Sagesse et Destinée pag. 105. Maeterlinck).

— „E destul de straniu că toată viața noastră morală, să fie așezată aiurea de cât în ra-

de orice viață organică. Ele dăinuiesc într'o neutralitate mai mult sau mai puțin perpetuă, oare cum *în afară de timp*, fiindcă de mult a încetat să se petreacă vre-o schimbare esențială în lăuntru lor.

Această stare, o înfățișează minunat de frumos versurile geniale ale lui Eminescu:

Timpul mort și 'ntinde trupul și devine veșnicie,
Căci nimica nu se 'ntâmplă în întinderea pustie.

Timpul e un atribut al vieții, și viața face să se *întâmple ceva* ce n'a mai fost, în afară de ea.

De aceea, rocele acelea, ca orice materie înlăuntru cărora nu se mai *întâmplă nici o transformare*, — simptom al morții absolute — se pot prăvăli de sus, sau pot continua să fie nemișcate: fie pisc pleșuv de munte, fie blocuri sfărâmate în vale, rămân același amestec *fără ordine lăuntrică în spațiu, fără ordine dinamică în timp*. — Elementele lor diferite, stau într'un raport de *indiferență*.

Întrebarea e: ce face Natura cu ase-

menea aparente inutilități? Ce sunt? — Sunt un material de creație ulterioară, rezervat pentru noi forme de viață. Uneori — cum e *creta* — sunt sfărâmături ale unor forme organice, cari au fost odinioară create.

Și unele și altele, amestec inform, așteaptă în veșnic agitatul atelier al firii, clipa când vor fi turnate în noi tipare ale zămislirii.

Până atunci, sunt scoase — cum ziceam, din preocupările imediate ale Naturii. Și pe când aiurea, poate chiar la poalele muntelui, viața neîncetat se agită, ele stau încremenite.

În această categorie stă *materia neselectționată*.

Tot ceea ce nu e amestec, ia alt aspect și intră în categoria materiei selecționate, susceptibilă și ea — după modul cum îi privim elementele componente, — de a fi împărțită în mai multe subdiviziuni; în această vastă categorie însă, ori care ar fi subdiviziunea, avem o notă comună tuturor: forțele materiei nu mai stau în apa-

rentul repaos și deci nici elementele ei, în raport de indiferență. — La cea dintâi atingere a structurii ei intime, ea suferă certe schimbări, fie pentru a păstra totuși mai departe raportul intim al elementelor (exemplu: aurul solid; sub acțiunea focului, aur lichid, dar tot aur) fie pentru a se disocia cu desăvârșire urmând a se constitui în alte grupări, în virtutea altor afinități.

Tocmai aci, în categoria aceasta, începe marele, adâncul, misteriosul *da și nu* al materiei, când elementele ei se asociază sau se disociază, urmând parcă unei voințe intime! Nu mai suntem în raporturile de indiferență ale simplului amestec. — Ași putea face o comparație: după cum primul act de seamă al inteligenței este atunci când ea poate abstrage un număr de obiecte din seria lor înfinită și și crează o noțiune de exemplu, numerică, (inexistentă în afară de minte) tot asemenea, primul act al creației naturale, este când materia, abstrăgându-se din haosul amestecului indiferent, trece la arhitectura complicat moleculară

șiunea noastră; căci acela care ar trăi numai după această rațiune ar fi cel mai mizer între ființe. Nu este nici o virtute, nici un act de bunătate, nici o cugetare nobilă, a cărei rădăcină aproape întreagă, să nu se înfigă alături de ceea ce poți înțelege și explica. Totuși, nu-i orgoliul omului să găsească orice virtute, orice viață lăuntrică, orice bucurie, în singurul lucru pe care îl posedă cu adevărat, în singurul lucru, în care se poate încrede, adică în rațiune?

Dar în zadar, ori ce-ar face, cel mai mic eveniment îi va arăta, că nici odată nu trebuie să se refugieze acolo, atât e de adevărat că noi suntem altceva de cât numai niște ființe raționale.

Cine n'a știut amărăciunea omului în primejdia de a nu mai avea o țară, nu poate să înțeleagă cu ce desperare se agață el, tocmai de temeiurile intime ale judecății lui, unica siguranță și unicul refugiu — ori ce-ar zice Maeterlinck, — pentru acel care nu se poate sprijini pe năluci, și nici nu poate să le ceară sfaturi.

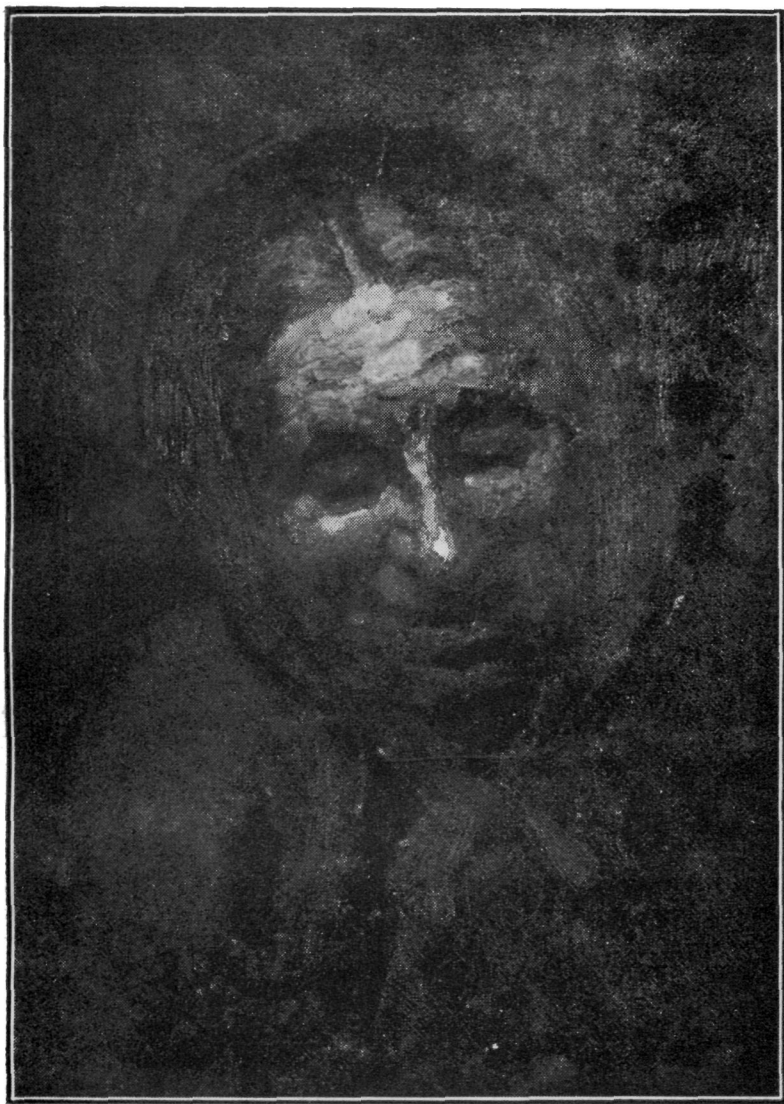
Iată de ce, pentru a simți dreaptă coloana vertebrală a spiritului, — tocmai în clipele din pragul desnădejdiei, în loc de a găsi dezacordul lui Maeterlinck între rațiune și temeiul vieții morale, am smuls convingerii intime tipătul, că nu spre rătăcire și descurajare ne-a dat natura lumina rațiunii. Obiect al creației ca ori și care altul, individul fiind în angrenajul rasei sale o parte dintr'un întreg, rostul vieții lui fiind în funcție de acest întreg, aci stă tot temeiul actelor sale morale. Trebuie dar să fie în mod logic — și dezvoltarea paginilor următoare o vor arăta sper — o sancționată legătură între natura noastră intimă și *rațiunea de a fi* a actelor noastre morale.

În găsirea acestor temeiuri și reazăme sufletești ne-am cufundat ciți-va, cari am cercat să ridicăm un crez, când toate credințele păreau doborâte la pământ.

Partea mea de contribuție o dau aci, așa cum a fost expusă sub forma unei conferințe în lagărul din *Dänholm* (Stralsund) mai ales că aspra cenzură germană m'a silit să dau subiectului cea mai riguroasă obiectivitate.

Nu din orgoliu, cum ar zice Maeterlinck, m'am silit să dovedesc că „ori ce virtute, ori ce viață lăuntrică, ori ce bucurie, poate fi cu atât mai rațională, cu cât e mai profundă.“ Și departe de a sfătui ca dânsul, să fugă cineva de rațiune când caută un refugiu, voi arăta că ea este singurul refugiu, care nu te trădează, fiindcă e singura lumină, care nu te părăsește, de cât odată cu viața, — când ai avut-o în adevăr.

Nici când n'a fost mai de folos ca acum să ne punem credințele pe stânca impersonală a adevărului. *Cum ne vom așterne, așa vom viețui.*

Const. Iacob, BĂTRÂNĂ (cap de studiu).

a corpurilor compuse sau la starea mai unitară a așa ziselor corpuri simple.¹⁾

În toată această trecere, e o acțiune de eliminare treptată, de respingere sau de asociere, fie ajutată prin intervenția omului, fie în mod fortuit. Este tendința către unitatea colectivă, sau unitatea pură și simplă: o bucată de aur sau o moleculă de aur, obținută în marele laborator al firii, reprezintă eșirea materiei dintr'o stare haotică, spre o normă bine definită. Bucata aceasta, sub certe influențe exterioare, căldura de pildă, va reacționa în același fel, în toată masa ei.

Tot în categoria materiei selecționate, dar pe o scară superioară, stau corpurile organizate.

Privește sub lentila unui microscop, o celulă animală sau vegetală. Pe când la corpul chimic, unitatea și caracterul distinctiv constă în felul de grupare al atomilor, — la corpul organizat unitatea reese din felul de grupare al elementelor, sau organelor. Părțile — chiar în ultimile elemente: celulele, — pot fi deosebite ca formă; dar fie înveliș, fie lichid celular, fie nucleu, — funcțiunile lor deosebite sunt subordonate unui singur scop: *viața celulei*; grupele de celule, unui singur scop: *viața organului*; gruparea de organe cu funcțiunile lor deosebite unei singure tendințe: *viața individului*.

Iată dar al doilea semn distinctiv al fenomenului de creație sau zămislire: *un mănunchi de elemente, cu atribuțiuni deosebite, grupate într'o erarhie de funcțiuni convergente toate, unui singur scop: viața individului, — cu prelungirea ei: viața speciei*.

Acesta este principiul care ne va servi de criteriu ori de câte ori va trebui să ne punem întrebarea: *suntem, ori nu suntem în fața misterului creațiunii?* A eșit, sau nu a eșit lucrul pe care-l studiem, — din starea haotică a raporturilor de indiferență, în starea de afinitate și selecțiune a elementelor, având o unitate de scop? Dacă gruparea părților nu e tăcută în vederea acestei ținte supreme a întregului, — atunci vom ști că *n'avem încă aface cu faptul misterios și puternic al creației*.

Să trecem acum dela ordinea materială, la ordinea spirituală, de la faptele firii, la faptele omului, ca să vedem cum și aci, aceeași lege predomină. Și faptele ome-

nești, privite cu atenție, sunt susceptibile de lo diviziune corespunzătoare cu diviziunea corpurilor fizice: deci și aci două categorii:

1) *faptele vieții curente*, cari stau, de la individ la individ, într'un raport de indiferență sau de amestec, deci fără convergență spre un tot colectiv. Toate aceste fapte (imensitatea faptelor diverse) curg ca undele unui râu, când la dreapta, când la stânga, se amestecă, se desfac, fără epoci anterior determinate, până se varsă în marele rezervoriu de oprire al morții, — fără vre-o continuitate reluată de alții, de-a lungul vieții urmașilor. Toate faptele din această categorie, nu trec dincolo de interesele mărunte strict individuale.

Pe un plan ceva mai înalt, — dar tot în această categorie, — stau și interesele *pur economice*, vorbim de cele cari nici măcar indirect nu sunt legate de un interes pur sufletesc și anume: când sunt reversibile asupra unor anumiți indivizi strânși *numai în vederea interesului bănesc*. Așa sunt faptele societăților de exploatare, în care poate intra amestecul cel mai variat de indivizi, diferiți ca naționalitate, ca aspirațiuni, dar grupați totuși în jurul aceleiași firme comerciale sau industriale.

Societățile acestea sunt, dacă voiți, o creație de viață pur economică, — dar o creație de viață sufletească, ideală, — nu. Mai mult decât atât: ele pot vătăma, pot dizolva o viață națională, în certe împrejurări. De ce nu sunt o creație de viață pur sufletească? — Fiindcă o societate economică se poate dizolva, când interesul material trecător — singurul chiag care unea părțile — a încetat. Dar o familie, de pildă când nu este (și n'ar trebui să fie nici odată) o asociație pur materială, e o uniune *spirituală înainte de toate; nu se dizolvă, când interesul material vizat a fost atins, sau a încetat*. Dimpotrivă atunci se îndreaptă cu mai multă putere spre scopul ideal, având la îndemână și mijloacele materiale de realizare.

De asemenea un trust vast, se poate dizolva când interesul nu-l mai ține; dar un neam, în inima căruia nu cântă numai aprigul dor de inavuțire cu orice preț, un neam care nu are la baza preocupărilor lui numai interesele economice, ci întocmai ca o familie mare, e cimentat într'un singur suflet, cu aprigi aspirațiuni ideale, nu se dizolvă din cauza nenorocirilor sau deficitelor prin care o generație poate trece.

Un bioxid de carbon se poate descompune sub acțiunea unei scântei electrice,

1) Descoperirea radium-ului a schimbat și vechea noțiune a corpurilor simple.

în prezența unui metal. O bucată de aur însă sub acțiunea căldurii se topește, dar topit, e tot aur. Pe un neam înfrânt dar tare în esența sufletului său, focul nenorocirilor nu-l descompune, nu-l... descentralizează! ¹⁾

El e o creație pur spirituală și deci autonomă; dăinuiește cât timp durează și sufletul care-i dă viață. Nu se poate să-și lege existența numai și în primul rând, de interese pur economice, fiindcă știe că începutul dependenței economice este începutul dependenței politice. Pe când legându-și existența în clipele istorice mai ales de interesele lui pur sufletești, interesele economice rezultă dela sine ca un corolar temeinic și depărtat, mai cuminte ca orice interes imediat.

Iată dar că paralel cu prima categorie a corpurilor, unde caracterul principal era conglomeratul, amestecul, incongruitatea, materiei, avem în ordinea spirituală, faptele vieții curente fără idealitate, faptele diverse; iar paralel cu categoria materiei selecționate, avem și aci în categoria doua, faptele vieții ideale.

La rândul său, materialul acestei categorii, se poate deosebi în două subdiviziuni: în prima intră creațiunile pure ale minții, în a doua creațiunile voinței,

a) Creațiunile pure ale minții sunt: o doctrină științifică, o operă literară sau artistică. Materialul lor sunt ideile.

b) Creațiunile voinței, sunt: faptele unei activități sociale care se încearcă — mai ales prin eroii de acțiune — să traducă în lumea reală, dezideratele fixate în lumea ficțiunii ideale din care s'au plămădit (spre acest scop inconștient al rasei), operele pur intelectuale. De aceea, reflectând bine, artiștii aparși ei ca niște agenți evolutivi, în direcția normelor vieții. Sunt armele realizărilor ei ascunse.

Să ne oprim asupra primei subdiviziuni: creațiunile pure ale minții.

Care e condiția cerută ca ele să aibă valoarea unor creații? Aceeași condiție de solidaritate a părților, care am văzut că se cere materiei selecționate în genere, și mai ales materiei organice în special; aci stă minunea înlănțuirii inelurilor creației, aci e ceva care confirmă cuvântul biblic, că suntem făcuți după chipul și asemănarea marelui zămislitor, dela care moștenim aceeași procedee, ori de câte ori pătrunși de divina lui inspirație, sufletul ni se

înalță prin fiorul creații, până la Dânsul!

Această condiție este: ideea unitară să țâșnească limpede, din subordnarea părților componente, unui singur scop: viața operii. Spiritul omului, când naște o operă viabilă, fără să-și dea seama teoretic, — creează spontan cu aceleași mijloace și aceeași metodă ca și spiritul misterios al Naturii. Numai servindu-te prin intuiție de planul și mijloacele naturii, poți face la rândul tău ca artist, o creație, adică o operă vie. Numai atunci opera stăruinței tale poate trăi cu energie, nu numai în sufletul tău, — unde n'ar avea nevoie de o formă externă ca să trăiască, — ci și în sufletul altora, unde îndeobște nu poate să pătrundă decât sub veșmântul unei forme de viață. Principiul acesta, care stă la baza oricărei zămisliri artistice, se pricepe mai bine dacă am face exemplificarea în artele plastice, unde imaginea materialului concret, va prinde și reține mai bine abstracțiunea ideii.

Iată o pildă din Arhitectură: pornind dela unilele ei începuturi: bordei, căscioară, — când încă meșteșugul nu merita numele de artă — și sfârșind cu somptuozitatea ei culmi: castel, palat, templu, — toată combinația minții omenești în această problemă practică de realizat, a pornit de la cel mai ingenios mod de grupare al elementelor clădirii, în vederea unui scop unic: apărarea vieții statornice (deci cu începuturi de virtuți superioare vieții nomade) de intemperiiile externe (prin cămin), sau de sbuciumările launtric-sufletești și chiar trupesti, (prin altarul templelor). Asta vădește o treaptă a evoluției, și anume: când trupul a încetat să mai vagabondeze după hrană, ca obișnuitele animale, abia atunci începuse și sufletul să se fixeze pe o idee mai înaltă: cultul familiei și cultul zeilor, cu exteriorizarea acestora: casa, templul. Ca și organele într'un organism, — așa cum le-a dispus marele Zămislitor al vieții, — tot astfel și aci arhitectul uman a dispus părțile, fie scară, șarpantă, fereastră, cornișe, coloană, capitel etc., ca să conveargă cu atribuțiile lor speciale spre un singur obiectiv: trăinicia adăpostului. Omul a creiat astfel o formă, care nu există în afară de plămădirea minții lui. Când forma desăvârșindu-se, a trecut dela simpla satisfacere a unei nevoi fizice: adăpostul, și-a îmbrăcat haina de sărbătoare a frumosului pentru satisfacerea unei nevoi sufletești, atunci am trecut dela meșteșug

1) D-nul Bădărău cerea descentralizarea Moldovei tocmai când și Germanii doreau același lucru!

la o creațiune superioară de artă. Zidăria a devenit arhitectură, iar simplul zidar, un arhitect.

Principiul acesta al grupării organice, adevărat în arhitectură ca în ori și ce artă, e aplicabil încă și la o doctrină științifică, filosofică, cu alte cuvinte la orice merită numele de creație a minții.

În orice carte: roman, piesă de teatru, poezie,—fiecare cuvânt, trebuie să fie strict convergent către sensul întregii fraze; fiecare frază să conveargă fără umplutură, fără excrescențe stufoase, către ideea capitoului; fiecare capitol, către ideea centrală a romanului, piesei sau poemei.—Ideea aceasta, la rândul ei să conveargă cu nota ei aparte, către o singură idee a operei totale a autorului, oricât de vastă ar fi ea. Această este ideea creatoare cu care autorul a venit pe lume, care se verifică în toate ramificațiile operei lui, și care se confundă cu însăși misiunea lui predestinată. Toată organizația lui psihică și fizică e făcută anume ca să o evedențieze mai bine. O pasăre de pradă nu e mai *ad hoc* construită și înzestrată de natură, de cum este artistul înzestrat, *ad hoc* și fizicește și sufleteste, pentru prinderea și intruparea ideii al cărei purtător este. Priviți ochii unui pictor, sau ai unui romanțier, observator realist: sunt căpcane de culori sau de gesturi! Priviți urechea unui muzicant, degetele unui pianist, și veți vedea înscrisă în conformațiunea lor, calitățile psihice deosebitoare ale artistului, de ale restului oamnenilor. Din însăși organizmzul ce i-a dăruit natura, naște pasiunea ideii pentru care e născut s'o intrupeze. Desvoltarea și educarea acestei pasiuni ideale dă atât relief și expresie unor trăsături externe, că un ochiu expert nu se înșală niciodată dacă are înaintea lui un exemplar omenesc din lumea activității practice, sau unul din lumea speculațiilor ideale. Fără această *pasiune unică*, rezultat al organizmzului, o operă, născută numai din voință vântății, ar fi incoherentă, amorfă, că orice nu are firul conducător al unei funcțiuni determinate, fatale, dăruite prin *jure divino*.

Să luăm o serie de mici analize pentru a evedenția *unicitatea ideii* îndărătul, fiecărei creații intelectuale, oricât de vastă ar fi operă prin numărul volumelor, în care se ramifică.

În opera lui Darwin, avem *ideea transformismului* prin selecțiunea naturală. Dar ideea aceasta nu se oprește numai la jumătate, — în constatarea unui adevăr de

știință naturală, empiricește verificabil. Adâncind-o, și ducând concluziile firești mai departe — decât poate ezitățile și totuși înclinările nu deajuns de măturisite ale marelui naturalist, — putem găsi latura ei morală, care se degajează dela sine, ca din orice lege de conservare și progresiune a energiilor naturale: din lupta nestârșitei serii de *forțe sub-conștiente*, care a transformat fruntea îngustă și teșită a simienelor, ca să ajungă la bolta de templu a frunții unui Goethe, cu atâta trudnică îndărătnicie, cu atâta persistență în ascensiune, — se degajază un imperativ puternic, care vine de dincolo de noi, din laboratorul misterios al forțelor sub-conștiente; el impune forțelor noastre conștiente cu toată garanția lui formidabilă, de a accelera aceeași linie ascendentă mai departe; puterile sufleteste trebuie să pue în lupta de dezrobire totală a omului de resturile animalității, aceeași râvnă ca și sârguința milenară cu care l'a debarasat natura de coadă, ori de maxilarele pușii elegante ale magoților străbuni.

Și când ne gândim cu câtă ușurință mulți indivizi lasă inactive forțele lor spirituale, ca să alunece într'o elipă de uitare impulsivă, înapoi pe panta unui drum, urcat și terminat de mult de eforturile milenare ale naturii, în exemplarele ei de elită!

Ca și imnurile care se cântă în biserică din amvon, cu acelaș glas de tunet, cuvântul *nescris*, dar desprins totuș din paginile lui Darwin, este acelaș imperativ: *Innoește-te!*

Unitatea ideii creatoare, se desprinde mai împede în creațiunile literare și artistice.

În opera lui Shakespeare, pentru orice cercetător mai profund al izvorului sau de inspirație, o singură idee-sufu animează feluritele aspecte ale incarnațiunii sale, fie prin țipătul dureros al lui Othello, fie prin glasul lui Fortinbras în Hamlet, al regelui Lear, și al tuturor eroilor săi: minunat cor, care pe diferite voci ne cântă pretutindeni cam imnul acesta: —

„Fiți maturi în hotărârile voastre! Numai fugind de hotărârile pripipite, veți scăpa de săgețile *Destinului*. Priviți-l: asemeni unui divin arcaș, el își pândeste victimele, — naive ori neprevăzătoare — căci lui i s'au dat drept jucărie păpușile fără voință cu chipul de om, pe cari nu mintea și hotărârile chibzuite le conduc, ci necesitățile inferioare le trag de sfoară și le împrumută gesturile.“

În opera lui Eschyle și a tuturor tragicilor greci în genere, aceeași concepție a destinului ca și în Shakespeare, dată însă sub o altă formă care se apropie mai mult de creștinism și care arată odată mai mult că creștinismul nu-i o învățătură hebraică, ci din cea mai pură sursă elină.

Leit-motivul corului antic, e un imn adus *smereniei* (virtutea creștină prin excelență) și e același în *Perșii* lui Eschyle ca și în *Antigona* și *Oedip de Sophocle*. Fatalismul antic din tragediile eline e în deobște astăzi greșit înțeles, dacă se pornește dela ideea că *tragicii greci* își închipuiau că individul e numai o jucărie în ghiarele soartei („Ananghi“¹).

Ei ne înfățișează ca stăpâniți de fatalitatea distrugătoare numai pe acei orbiți de mândrie, nestăpâniți la furie. Prin urmare individul are un mijloc de a scăpa din ghiarele soartei, și prin aceasta fatalismul lor se deosebește de fatalitatea triburilor orientale semito-turanice. În concepția greacă forța destinului înlocuiește în mod mecanic lipsa forței morale și de aceea leit-motivul corului spunea: ferește-te de *ybris* (trufie, exces). Nu fii trufaș, căci împărat de-ai fi puternic și bogat ca *Cirus*, zeii te vor pedepsi, fiindcă om fiind, ai voit să-ți însușești o calitate care nu le aparține decât lor: *mândria*. Nicio dată nu vei reuși să ți-o apropriezi, fiindcă această divină virtute când se coboară în sufletul unui om, se schimonosește după chipul și asemănarea lui, și devine trufie seacă, îngâmfare.—De aceea și *Xerxes* (în *Perșii*) și *Oedip*, sfârșesc victime ale caracterului lor mândru, nemlădios la trufie. Nici *Xerxes* nu ar fi pierdut victoria, dacă nu era îmbătat de trufia puterii armatelor lui, nici *Oedip* n'ar fi fost victima incestului, dacă n'ar fi ucis pe punte, în *juria mândriei nestăpânite de a trece el întâiul*—pe individul necunoscut care s'a întâmplat să fie tocmai tatăl său.

Puneți în locul aprinderilor și faptelor pripite și orgolioase stăpânirea de sine ori blândețea, — și tragedia lor se elimină.

În scrierile lui *Tolstoi* și *Dostoewsky*, o singură idee înaltă, umanitară, — ceea ce face din acești apostoli ruși niște apostoli și omenirii întregi — fecundează și doșpește vasta lor operă. Ea s'ar putea

1) „Cuvântul acesta, cu înțeles puțin alune-cat a trecut și în limba noastră în expresia: *Ananghie*. De asemenea în mitologia braziliană: *Ananga-Satan*.

rezumă astfel: sub fruntea cea mai o-sândită, aceea pe care o crezi mai decă-zută, vei găsi totuși reflexul pal al unei lumini divine, asupra căruia să suflă numai, și flacăra mântuitoare se poate aprinde luminându-i adâncurile. De aceea să aibi milă și iubire de aproapele tău, *ori care ar fi el*. Așa după cum la căpătâiul unui mort, pui o lumânare, simbol al torței care să-i călăuzească pașii prin negurile morții, tot așa pune fapta, sfatul și flacăra dragostei tale în viața aceluia, care se rătăcește pe povârnișurile vieții, — și el se va trezi din rătăcire.

În opera lui *Goethe*, ideea unică, redată fragmentar în celelalte scrieri, dar desă-vârșit luminoasă în *Faust*, pare a fi: nici cu rugăciunea pasivă îndreptată spre *Dumnezeu*, nici cu sprijinul *Diavolului* (adică nici cu activitatea pornirilor egoiste, în deobște așa de puternice) nu se poate mântui omul. Singura rugă primită de *D-zeu* — adică de forțele superioare ale *Naturii*, — este munca solidară cu normele ei echilibrate, efortul constant de fiecare clipă, asemenea muncii încordate pe care o depune *Firea* cu fiecare picătură de ploae, cu fiecare sămânță aruncată în brazdă, cu fiecare vânt purtător de polen, cu fiecare val făruritor de nour, cu fiecare rază dospitoare de fructe. Către o *Dumnezeire* astfel concepută, care e marea che-zăsie a eforturilor noastre spre ideal și ai cărei muncitori solidari trebuie să fim, — se reîntoarce în mod inevitabil un spirit fecund și mare, ori și cât ar fi fost abătut pe căi streine în prima lui fază. Încrederea în divinitate, în „*Fapta primă*“ e una cu încrederea în munca solidară și în urmările ei mântuitoare.

Această concepție mistico-științifică pare să fi luat naștere în mintea lui *Goethe* din „*Furtuna*“ lui *Shakespeare*, în care *Prospero* e un fel de strămoș al lui *Faust*, un vrăjitor mai domolit, care în cunoașterea legilor *Naturii*, vede potolirea și a furtunilor și a pasiunilor...

În opera lui *Balzac* mai ales, se poate vedea cum toate părțile ei respiră printr'o singură idee creatoare, și anume: „nicio faptă a nimănui nu rămâne fără înrăurire asupra întregii societăți, deci chiar hotărârile și faptele cari te privesc numai pe tine, și a căror înrăurire îți înche-pui că se va resfrânge numai asupra ta. După cum pentru un naturalist, un elefant prezintă tot atâta interes cât și o găză, tot așa pentru un romancier sau un cronicar al vremii, faptele celui din urmă dintre oa-

meni, trebuiesc urmărite, studiate, căci prezintă același interes și au aceeași repercusiune asupra întregului, ca și faptele celor mari, — poate mai mare încă, întrucât cei mari sunt puțini, cei mici sunt mase!

O serie de biruinți mici, individuale, face posibile biruințele cele mari, după cum o serie de mici compromisuri, sapă matca adâncă și înghițitoare a compromisurilor mari“.

Am putea să analizăm mai departe inspirația integrală a marilor autori, și în totdeauna vom da peste o *idee creatoare unică* a cărei putere fecundantă îmbrățișează totalitatea operei și circulă ca un fluid generator, dându-i frăgezimea și tonalitatea proprie a personalității care-și trăește a-dânc în operă, ficțiunile sale ideale.

Dar alături de operele cari merită numele de *creații*, sunt și de aceea hibride: sunt lucrări incomplete, neviabile, fiindcă nu sunt isvorâte din pasiunea aceea exclusivă care să dea naștere acelei ideime, unde se dospește înceata înmugurire a operei; în acest caz, lipsindu-i nucleul creator, scrierea autorului intră în categoria *amestecului*, ca și materia neselectionată sau neorganizată. Elementele care o compun stând în raport de *indiferență între ele*, nu se impun atenției noastre, se disociază imediat ce au defilat pe dinaintele-ne, și nu stau legate între ele, decât *materialmente*, pe pagina tipografică! În mintea și simțirea noastră, structura lor nu prinde viață, se risipește ca fumul. Ce nu există cu viață proprie, nu se oglindefte de viață. O operă născută moartă nu poate fi comparată nici cu lucrurile neînsuflețite, de vreme ce acestea *ființează*, pe când o lucrare nereușită a spiritului, *nu există*. Cauza e fiindcă nu ne găsim în fața acelei convergențe a părților — asemenea grupărei organice a unui organism — înspre o singură idee care să-i fie loc de suflet; nefiind producțiuni ale spontaneității creatoare a spiritului, asemenea lucrări, rămân simple exerciții intelectuale, articulate mecanic, fără suflul închegător al simțirii, încercări al căror material așteaptă poate să fie cândva turnat în formele

nepieritoare ale artei, de mâini mai des-toinice și de suflete mai aprinse, mai larg încăpătoare.

Așa au fost începuturile timide ale școlilor literare, picturale, etc., ale căror năzuinți nu s'au impus admirației unanime decât când și-au găsit maestrul sosit pe lume cu o idee generatoare luminând mai de sus aspectele și orientarea frământărilor vieții. Perspectiva aceasta de ansamblu e singurul punct de plecare *al operelor care umplu o epocă*. Mulți realști au fost înainte și mai ales după Balzac; dar numai în el și în puțini urmași, realismul a putut să capete semnificarea artistică nepieritoare. Tot restul — imensul bagaj literar al școlii naturaliste — a rămas simple fapte diverse, amplificate în zadar; căci de care anume din tipurile lui Zola, îți aduci aminte cu atâta precizie de note caracteristice, cum îți aduci aminte de numeroasele tipuri care defilează în vasta operă a lui Balzac? De care poți zice — și toți să știm de cine e vorba — asta e Grandet, asta e Gobseck, asta e Père Goriot? Afară de abatele Mouret, de vic-tima lui, și de Madeleine Férat, nu știu dacă se vor mai găsi câteva exemple de aceeași forță¹⁾. Doctorul Pascal? vag... Sunt descriții de pasiuni, — dar nu de oameni hotărâți incarnând acele pasiuni, cu gesturile, cu mâinile, cu cuvintele lor proprii. Și romancierul trebuie să-ți descrie tocmai individul, nu pasiunea generică; el nu e omul de știință al generalizării, ci de artă, al individualizării... E foarte aproape de un *clinician* și tocmai de aceea clinicianul e și un artist pe lângă om de știință, fiindcă tratează nu boala, ci bolnavul pe care îl are în față, cu specifica lui rezistență, cu ale lui idiosincrazii.

D. Nanu

1) Insuși Zola avea acest presentiment. În discursul pe care l'a ținut la moartea lui Maupassant zicea: „Cine știe dacă viitorul își va lua în spinare imensul nostru bagaj literar, și nu va păstra intacte atâtea tipuri vii din vioalele schițe ale lui Maupassant!“.

CULES DE VII

*Podgoria și-a tras un vâl august
De purpură, rugină și văpaie,
Iar strugurii par ugere bălaie
Cu sfârcurile doldora de must.*

*Culegătorii toarnă din hârdaie
Și-mi dau din veselie lor să gust,—
E-al vițelor bogat olocaust
Și-un dor tomnatic râsu-mi întretaie.*

*Podgorie rodind cu prisosință,
Tu viață, poamă nezdrobotită 'n lin,
Aș vrea cu o năpraznică voință,*

*Ca strugurii într'un pahar de vin,
Să te strivesc pe toată 'ntr'o credință
Și 'n ea să sting al lumilor suspin.*

Nichifor Crainic

MATHIAS CORVINUL

*Ciocnită'n vânt, a norilor mulțime
Se târâie pe creștete de casă,
Și-așa cum norii tot mai jos se lasă,
Corvinul parcă urcă'n înălțime...*

*Dar nu-i statuia arsă de vechime
Ce sparge val de veacuri și nu-i pasă,
Ci parcă pieptul geme sub chiurasă
Și sângeră de răni în adâncime...*

*Căci e pierdut și fastul și alaiul
Cu care țara își primise craiul
Când i-așezase laurii pe frunte...*

*Și-așa cum stă înțepenit, îmi pare
Că-l văd urcând pe strâmte căi de munte,
Cu trei săgeți înfipte în spinare...*

Victor Ion Popa

PROMETEU

*Am migălit mereu să'mi fac o lume,
Dar nu m'am înjosit ca Prometeu
Spre-a 'nsufleși plămada mea de hume*

*Să fur din cer un foc ce nu-i al meu...
Ci ne 'nțetă ciocnindu-mă cu mine,
M'am strădui să scapăr singur eu.*

*N'am isbutit... și poate-a fost mai bine:
Nu sânt destul de rece și'mpăcat,
Ciudoasa râvnă încă mai mă ține.*

*Aș vrea scânteea, licăru'nfocat,
Când va sbucni din suflet să răsară,
Să nu m'aprind ca un păiș uscat.*

*Să pot purta în mine jar și pară,
Nemistuit de propriul meu foc;
Să luminez și'n mine și afară.*

*Să nu fiu mie însumi un obroc.
Când vulturul trimis să mă sfâșie
Va tăbări cu groaznicul său cioc*

*Din inimă să'mi rupă o fâșie,
Să'și vadă pliscul negru luminat
— Și-aprins pe loc de-atâta bucurie*

Să ducă'n ceruri taina ce-a aflat.

V. Voiculescu

Poveste dela Oyrei

Un sultan călătorea cu vizirul său pe jos; lucru rar.

Ajunși la marginea unei păduri, vizirul, care, lucru și mai rar, pare a fi fost mai puțin isteț decât sultanul, îl întrebă:

— Măria Ta, cum o să trecem noi prin așa codru?

— Iacă așa: „când ai să mă iei tu pe mine în spinare, când eu pe tine“... și o să izbutim.

Vizirul n'a priceput, dar a tăcut. Și, amândoi s'au afundat în pădure.

Pe la mijlocul ei, au întâlnit un moșneag, care abia târa o sarcină de găteje.

— Bine, unchiașule, de ce nu te-ai sculat mai de dimineață? zise sultanul; căci vremea eră cam printr' amurg.

— „Deh, boerule, răspunse moșneagul, de sculat m'am sculat eu de dimineață; însă, de șapte ori mi-au prădat casa tâlharii.

Vizirul auzi, se uită lung la sultan, dar iarăși nu înțelese.

Sultanul urmă:

— Dar vremea cum e azi, moșule?

— „Cam ceață, taică“.

— Dar moara cum îți macină?

— „Rău căci s'a hodorogit“.

— Vizirul eră din ce în ce mai uluit.

Padișahul luă aminte, dar se făcu nizam și puse moșneagului o ultimă întrebare:

— Ia'n ascultă, bătrânule, dar dacă ți-ai da eu o găscă pe mână ai să știi s'o jumulești?

— „Ii rup și aripele“, încheie unchiașul.

Sultanul își zâmbi cu tâlc în barbă și se îndepărtă.

Ajunși în serai, sultanul chemă pe vizir și-i zise:

— Ascultă, Selim, ai putea să-mi lumurești care a fost înțelesul la cele ce a grăit moșneagul?

— Decamdată, nu, Măria Ta, răspunse steinicul, scărpinându-se între sprâncene.

— Atunci, îți dau trei zile de gândire. În vremea asta să faci ce-oi ști, și să-mi aduci tălmăcirea, că de unde nu, te dau de mâncare delfinilor dela Cornul de aur.

Ingrijorat, porni vizirul la drum înapoi spre pădure; căci, chibzui el, cine ar fi putut mai bine să-i lumurească tâlcul cuvintelor în doi peri decât însuși pândalnicul de unchiaș?

Il găsi în acelaș loc.

— Moșule, te rog să-mi deslegi ce înțeles au avut cuvintele pe care mi le-ai rostit, mie și tovarășului meu, deunăzi când am trecut pe aici?

— Care cuvinte?

— Iată, când ai grăit că de dimineață te-ai fost deșteptat, dar că de șapte ori te-au prădat tâlharii...

— Dai ceva pentru asta?

— Cât să-ți dau?

— Păi, un fișic de lire.

— Fie, răspunse vizirul strâns cu ușa. Și, îi dădu fișicul.

— Păi, lămurii moșneagul, împăratul m'a fost întrebat că de ce nu am muncit în tinerețe ca să mai duc grija nevoii la bătrânețe; iar eu i-am răspuns că am muncit mult în tinerețe, dar tot sărac și nevoiaș am rămas căci am avut de măritat șapte fete.

— Bine, răspunse vizirul, dar la a doua întrebare de ce ai răspuns că e vremea a ceață?

— Mai dai un fișic?

Vizirul îi făcu pe plac. Moșneagul adăogă:

— Fiindcă vederea mea s'a împăinjenit de bătrânețe.

— Dar de moară, când te-a întrebat dacă îți macină de ce ai răspuns că este cam hodorogită?

Unchiașul mai ceru un fișic de lire, apoi continuă:

— Fiindcă întrebarea eră dacă stomacul îmi mistue și eu i-am răspuns că s'a cam stricat.

Vizirul se arătă mulțumit, dar mai ceru o lămurire și privitor la vorbele sultanului asupra trecerii prin pădure.

După ce îl mai ciupi cu un fișic de lire moșul îi tălmăci și p'asta:

— Când l-ai întrebat cum o să trecem printr'o pădure așa de mare, sultanul ți-a răspuns că o să vă luați pe rând în cârcă, adică o să spuneți fiecare câte o vorbă, sau câte-o besedie și așa o să vi se pară calea mai scurtă.

— Aferim, moșule, văz că ești mai deștept decât cel mai mare sfetnic al împărăției, îl firitiși vizirul bătându-l pe umăr, acum a mai rămas să mă luminezi asupra unei ultime întrebări: De ce când te-a întrebat dacă ai ști să jumulești o găscă care ți s'ar da pe mână, ai răspuns că i-ai rupe și aripele?

Moșneagul se frecă la ochi, își pipăi tâmplele, plescăi din limbă și mai ceru de astădată o pungă întreagă de lire.

Însă vizirul nu mai avea la el, căci nu se așteptase la așa chilipir. Și moșneagul nu voi să-i tălmăcească.

Foarte abătut, vizirul fu nevoit să se înapoeze la sultan cu răspunsurile neisprăvite.

Acesta cum îl zări îl întrebă:

— Ei, Selim, ai aflat?

— Da, Luminăția Voastră, numai la cea din urmă nu a vrut moșul să-mi spuie căci n'am mai avut la mine lire.

Și, istorisi de fir-a-păr toată pățania.

Dar, sultanul care înadins pusese toate la cale, după ce ascultă primele patru răs-

punsuri mai mult de formă, când fû la al cincilea, îl oprî și-i zise:

— De ăsta te scutesc, vizire, căci am să ți-l lămuresc chiar eu. Când l-am întrebat dacă ar putea să jumulească o găscă pe care i-aș da-o pe mână, iew am înțeles să-i spun că dacă i-aș da un prost ca să-l scuture de ceva parale s'ar pricepe? Și de aceea te-am trimis pe tine după răspunsuri, ca să-i dau prilejul. Iar el mi-a zis că i-ar rupe și aripele, adică nu numai că l-ar jumuli pe prostănac, dar l-ar trinite și gol acasă, ceea ce am văzut că nu s'a lăudat de geaba de oarece te-a stors pe tine cum a vrut. Ei, acum, ai priceput deja?

M. I. Chirițescu

Ore Cenușii

Sară tristă

*Tăcută, palidă și rece,
Coboară sara peste fire,
Ca o mocnită presimțire
Ce-ades' prin inimă ne trece,
Tăcută, palidă și rece...*

*Ca niște doruri vagi, iubite,
Se-aprind luminele pe stradă
Și stele roze de zăpadă
Încep să joace, risipite,
Ca niște doruri vagi, iubite...*

*Un tainic, trist și lung adio
Străbate moartele grădine...
Iar eu gândindu-mă la tine,
Îmi plânge par'că 'n suflet, Bio,
Un tainic, trist și lung adio...*

Cântec de noapte.

*Când noaptea pe scări de tăcere coboară
Și moare pe uliți al vieții tumult,
Mă văd iar copilul sfios de demult...
Depart... în casa micușă de țară...
Când noaptea pe scări de tăcere coboară...*

*Se face că basmul bunicii l-ascult
În liniștea sfântă cu umbre de dor...
Și măța se spală pe caldul cuptor...
Icoană vrăjită din vremi de demult:
Se face că basmul bunicii l-ascult...*

*Trecură, ca umbra de pasăre 'n sbor,
Prumoasele zile în albe vestminte...
De jocuri... de școală... de visele sfinte...
De basmul bunicii, de toate mi-i dor...
Trecură ca umbra de pasăre 'n sbor...*

Pastel bolnav

*Tăcere rece... toamnă... nouri... ploae...
Ca un vestmânt greoi și umed, cade
Tristețea nopții peste strade,
Pe orice gând, pe suflet și 'n odae...*

*Miroase-a muced și-a pustiu și-a moarte...
Copacii goi se clatină și par
Un dezolant cortegiu funerar...
Mi-aduc aminte, vag... ca'n vis... departe...*

*De-un chip iubit... de-o stinsă primăvară...
Și 'n suflet, brusc, durerea mută
Tresare 'ncrâncenată ca o fiară...*

Sărmane vise... dragoste pierdută...

Al. Terziman

IN PARC -

I

*E toamnă, rotogoale cad frunzele de plop,
Infiorând tăcerea cu murmurele lor;
Uitat de toți, pe treapta străvechiului pridvor,
Sub aurul grădinei, visările'mi îngrop.*

*Voi crengi, cari ați umbrit-o sub soarele de jar,
Și-ați tremurat asupra-i, vă scuturați alene,
Purtându-i amintirea prin lumi aeriene,
Cu orice foae moartă desprinsă din frunzar.*

*Să simt în jur o horă de frunze 'n vijelie!
Asupra-mi să s'aplece coroanele de tei,
M'atingă ramul sacru pe care mâna ei,
In goană după fluturi aluneca zglobie!*

II

*E plină ca inima mea,
Azi, luna ce falnică sue;
Pe un cap nemișcat de statue
Din ramuri alunec' abea!*

*Cum trece pe-albastre poteci,
Sub vastele bolții chenare,
O inimă 'n flăcări ea pare,
Brăzdând înălțimile reci.*

III

*O vânt năprasnic! vânt nepotolit,
Ce zmulgi din ramuri, foae după foae,
Dezlănțue a norilor puhoae,
S'alunece pe parcul meu slăvit!*

*Ca niște flamuri negre să plutească!
Să pară zarea'n doliu cufundată;
Prin zidul greu, doar dragostea-mi curată,
Ca sute de luceferi să zbucească!*

*Sub coviltirul zărilor de zgură
Eu singur stau sub ramul ce se frânge;
O! suflă vânt;... Deapururi nu-mi vei stânge,
Văpaia sărutărilor pe gură!*

Cu carul

Când s'a auzit pentru întâiași dată, în *cuca* veche a casei, ciripit sfios de rândunele, — desmierdându-și puii golăsei și *'mpogodindu-se* între ei, femeiușcă și bărbat, care să pornească 'ntâi după merinde—, s'a trezit din somnul ușor, de om nevoiaș, Neculae Huciu.

Se trântise târziu de tot pe tăpșan, așa 'mbrăcat și 'ncălțat cum eră, cu pîua de pisat sare căpătâiu, a dat puțin geană de geană, și-a chinuit creierul necăjit în crâmpie de vise, cari îi povesteau într'una de griji și lipsuri, și l-a prins zorile dormind.

A dat de două-trei ori cu apă pe față, s'a șters pe șervețelul de subt curea, a strâns un maldăr de earbă pentru boi, și-a gătit traista cu merinde, a legătat căldarea de apă la brâu la căruței, a 'njugat pe Plăvan și pe Tăpoi, a dat grije femeii să strângă pozașul din grădină și a eșit pe poartă.

Incărcase de cu sara var și-acu porniă spre oraș, la gară, să-l descarce acolo și s'aducă 'ndărăt porumb ori sare, ce-o găsi, să ia chirie două ruble de parale, să mai facă față nevoilor, să mai împutineze neajunsurile, să 'nșele necazul de azi pe mâine.

Are o droae de copii, toți măricei, cerând multe și de toate și ei.

— Cea plăvan, hăis tăpoi! își îndeamnă el din când în când cu biciul boulenii, din vârful carului.

E răcoare, că vine un suflu rece din inima pădurilor din prejur și trag și gârlele, ce undăresc prin saț, una mare ici, alta mai mică dincolo și atâtea părăe pe toate văile.

La capul podișorului, când a ocolit carul de pe ulița ce vine din Chee, să dea în drumul mare, a luat o lipie de la vânzătorul, ce aținea calea, strigând în gura mare „Lipiuta caldă“, ca să le lase drumetilor gura apă, și și-a văzut de cale. Alt'dată se 'ntâlnea aci cu alte care și se 'nșiruiău unui după altul, mergeau vorbind între ei câte doi să mai omoare vre-

mea; acum eră singur, întârziase bag samă bine. Mușca rar din pâinea de la subțioară și făcea 'n cap socoteli:

„Fetele-i s de măritat amândouă, și, ca să le dea la casa lor, le trebuie multe și de toate. Băiatu 'n armată cere ba una, ba alta, și de s'o liberă și o veni acasă, vrând-nevrând, o să fie nevoit, să-i dureze și lui un cuib de văcuit. Loc ar aveă chipurile, c'ar împărți căminu 'n două și l-ar lăsa lui jumătate. Dar casa cu ce s'o cădească, și cu ce să înzestreze fetele, că-i stau ca niște pietre grele pe suflet?..

De lucrat lucrează ele, se trudesesc destul, dar abia de pot să-și rostiască ceva, cu banii căpătați pe munca palmeilor?..

Hăinături și-au mai strâns; da cine să le ia numa cu cei pe ele și 'n tron?.. Dacă n'are și el pământ?..“ Și se oprește aci cu gândul, frământând în minte toată bogăția, ce isvorăște din glia milostivă!..

Ii răsar apoi, așa ca din senin, griji. Săptămâna asta trebuie să dea jum'ate din 'arenda locului, ce ține de fânețe. Și s'a 'mplinit sorocu, și la bancă, — că s'a împrumutat să-și cumpere un bou în locul ălui însplinat—, și i-a fost spus casieru, să facă rost de dobânzi măcar. Perceptorii îi tot dă târcoale de vre-o lună pentru bir și pentru straje. Și boeru, că i-a 'nlesnit câteva mii de șită, să-și învețească 'n primăvară casa, că ploua 'n ea, nu-l mai slăbește; or să-i numere numai decât banii, or să-i facă zile la pădure cu boii.

De-ar fi el măcar sdravăn!.. De când a rămas beteag de picior nu mai e bun de nimic. Nici cu carul nu mai e vrednic să umble singur și-i nevoit să 'ncarde câte-un copil după el.

Și-aduce aminte, când eră mai tânăr, cum muncia din greu, cum alerga din zori și până 'n seară și par'că lucrul eră mai cu spor p'atunci și-i mergea mai bine. Se lducea 'n pădure la tăiat de bușteni, la târât cu boii, umblă vara la coasă, se sbăteă cu căruța cu tot felul de chirii.

Meca toamna la Drăgășani la vin și puneă mâna d'odată pe 2—3 poli și-și făcea toate nevoile cu ei. Dar acū o 'ncurcă greu bătrân și schiop!... Și vede par'că ceasul rău când, mergând pe lângă boi, l-a apucat carul încărcat între capul osiei și 'ntre un stâlp de pe drum și i-a strivit piciorul la genuchi“.

Când se apropia de podul cel mare, spre luncile satului, s'auzia bătând ceasul din turla bisericii din Joseni, — pus după stăruința preotului bătrân, ca să obicinuiască pe săteni cu rânduiala 'n gospodărie și 'n deosebi la adăpatul vitelor.—

A numărat, domol, în gând, una câte una, 4 bătaii groase, rari și așezate, cari făceau să hâne clopotnița și să tremure aerul până 'n muchea „Cuculețului“, topindu-se apoi în hăuri, spre „Valea Ghimbașului“.

Își duce mâna dreaptă la frunte intru-chipează apăsat sfânta cruce și se lasă drumului pe lângă apa șopotitoare a Dâmboviței, spre vâniți.

O 'ntinde apoi pe luncă de vale, trecând pe lângă ferăstraiele, cari asurziau aerul cu trănănitul pânzelor. Pe la casele din cătun, femeile directiau, strigau găinile, aduceau apă. S'a pomenit cu golul drept în față și s'a posomorât de tot Neculae Huciu și a 'nfruntat pe fetișcana, care mergea trănăcind nepăsătoare capacul doamnei:

— Fata, care iese cu gol la drumeti, își dă pe pustiu norocu', să îți mințe dela mine una și bună moșule!“

Codana a 'ntors capul:

— Fie caștilea! și a pornit repede, răzând și trănăcind și mai tare capacul.

Neculae Huciu își făcea socoteala, că, de plecă ceva mai de vreme ar fi trecut p'aci fără să întâlnească locza de fată. Da a 'ntârziat să cânte rândunelele și ele nu i-au cântat a bine, că pasările-astea-s nenoroc la casa omului!

— De mergeau măcar boulenii măi cu spor!... se mai căină el, și de ciudă-i plesnește cu sfârcul biciului, să miște mai iute, să lase'n urmă pârdaľnicul de necaz.

Îndeamnă mereu prin aerul răcoros al

dimineței, înăsprit de trasul apei, ce se apropie acum de șosea, mergând alături de ea, în valuri tot mai mari, umflate otorn de buștenii groși și lungi de brad, pentru ferăstraiele de la gura Văci Frasinului.

„Par'că-i eri, când se lupta cu ei, alergând după câte unul ce o luă nebunatic pe șivoiul apei în jos și nu se lasă oprit, să-i vază fierul și să-l tragă la mal“, și-l apucă d'odată așa o părere de rău căinoasă, că-i vine să plângă c'a ajuns citeneg, nici în plină nici pe nicovală cum e mai rău pe lume.

Când ajunge la șăstina din sus de podul dela Valea Caselor, care se deschide largă, ca o albie, țâști un iepure din căghina de pe coastă, și, din câteva sărituri, trece drumul pe dinaintea căruței lui.

Neculae Huciu, în loc de chiot, se 'nchin-dără și mai mult și simte cum i se face inima 'n el mică de tot, cât un puma de copil.

— Epurele e pricajos, câtă-i lumea!.. își zice el și dă iarăși biciu boilor.

Intră 'n Dragoslavele. Când trece pe lângă biserică, pornește să-și facă cruce, dar se oprește cu ochii pe Popa Mitru, vestit ca rău în pieze, peste 3 ape și peste tot atâtea dealuri.

— S'a mântuit! judecă omul în el, Mi-a făcut popa nesărâmbu. Nu-mi merge bine și pace! Și descinge șervețelul din jurul curelei și-l înoadă la capete să se lege ceasu' rău, să nu-i căice urmele.

Mână prin saf cât poate, și, de amărit ce e, nici nu mai bagă 'n seamă atâtea lume, care trece pe lângă el, care la sapă, care la coasă.

Ajuns la podul, ce 'ncalecă din nou apa Dâmboviței, în prăvălirea ei pe valea 'ngustă și spre județul cu acelaș nume, zărește soarele care-și întindea dungele-i de lumină până subt poalele Plășorului

Și-aduce aminte de băiat:

— Scoală-te tată, că te prinde răsăritu' dormind și faci soare sec în cap!

Oprește boii și trimite pe Culăiță să se răcoriască pe față cu apă rece:

— Obrazu' nespălat spurcă sfânta rază! îi mai zice el.

Ii dă lui cusuru' lipii și sfighinește pe Plăvan.

La gura Văii Pravățului, dă peste ați chirigii din sat. Făcuseră popasul obicinuit pe poiana din spre lunci, să răsufle un pic boii, ca să poată să ție 'n piept coasta Mateiașului.

Vorbesc de una, de alta, așezați roată lângă căruțe, cătând la trăsurile ce treceau grăbit pe drum, la pologarii cu furcile la spinare, urcând coasta spre livezi.

Razele soarelui pripesc și aerul e rar, ușor. Bâzâe și pișcă muștele, huesețe apa și se leagănă copacii în spre miază-noapte. Pe creștetul munților din zarea apropiată plutesc pâcuri de nori, cari și-ațintesc mersul în spre vale, trimețând naintea lor, ca iscoade, *strame* fumurii, ce se 'mpânzesc în latul seninului, se adună, se 'ngroașă și plutesc în larg domol, așteptând din urmă întăriri.

— O să ne plouă azi!... vorbește unul și căraușii înjugă boii și pornesc grăbit, să urce Mateiașul, să se depărteze de scuturatul norilor și să poposiască, de s'o putea, pe sub șetrele dela vărnițele din cale.

Se simția bine răcoarea, ce se lăsa, se 'ngroșau tot mai tare petele 'ntunecate, eșiau par'că din adâncuri negurele și porniau ca valurile unui potop de lăcuste și se lăsau tot mai în jos, se 'mprăștiau, se 'nnoră tot cuprinsul.

La un loc, pe d'asupra Petrii Dragoslavelor se zăriau sfori lungi și subțiri de ploae, ce se jucau purtate de vânt, trecând din muche 'n muche, din poiană 'n poiană, în jos, tot mai în jos, spre văile Dâmboviții și Argeșelului.

Și oamenii mână zorit. Neculae Huciu stă d'asupra sacilor de var, învelițicu rogojini, cată 'n urmă și, 'ncruntându-se la față, îndeamnă mereu boul de cea.

Ii ajunsese vântul din urmă, răscolia frunzele de prin șanț, plecă rămurile fagilor de pe coastă, le făcea să se legene, să se 'mpletească unele într'altele, ca 'n chip de legământ și de sprijin în clipe grele.

— Cea plăvan! și vita smicește jugul, atinsă de vârful biciului. Neculae Huciu simte o sdruncinătură și cade 'ntro rână 'n căruță. Oprește boii; stau locului și tovarășii:

— Ce-i?

Dintr'o aruncătură de ochi omul a văzut pocinogul și și-a adus aminte de eșitu' cu gol.

— Mi s'a rupt osia la *opor!* se jelue el, scuturându-și pletele 'ncărunțite și punându-se să fluere a pagubă.

Caută țoporul, legat de inima căruței, să tae un lemn, să pue crăcane la osie.

Prin codru trec șuere lungi și fruntea i se pleacă adânc, în 'nchinăciune ca la sosirea unui crai temut, în fața deslănțuirii puterilor nebiruite ale firii.

Chirigii își fac cruci apăsate și-și văd de drum, s'ajungă la acioală, lăsându-și tovarășul singur cu necazul lui.

Și bietul om tae un fag, îl scurtă, oțânțește carul, leagă crăcanele.

Dar înorii se răsbufnesc, varsă potop de ploae. Bubue țăriile, cuprinsul întreg e brăsdad de fulgere, trăsnete puternice îngrozesc pământul.

Se prăbușesc copaci, răsună lung văile și prin largul întunecat trece un vaer puternic, prelung și jalnic.

Plouă cu găleata. A trecut apa prin rogojini, s'a udat varul și s'a aprins.

Neculae Huciu se uită lung, clatină iarăși din cap și-și aduce aminte de iepurele, eșit în cale. Dejugă boii, îi leagă mai la o parte de parapetul șoselei și 'ncepe să prăvăliască sacii, să nu-i arză căruța.

Ud până la piele, cu copilul vârat sub zeghe, stă locului ca un șoarece în ploaea fără milă.

S'ar întoarce acasă, că-i mai aproape, ca de mers la oraș, dar îi stârne 'n minte nevoea haină de bani și 'n nădejdea găsirii unei țirii o întinde mai departe pe Mateiașu.

Apa a udat peatra de var a drumului, așternând o pânză albă ca de lapte. Șanțurile, pline de burueni și de găteje, purtate de șivoi, se umflă, revărsându-se ici

Până s'ajungă la vârnîțele dela canton, a'necat ploaea. Chirigiii înjugaseră și porniseră. A luat-o și el domol în urma lor.

Mergea cu capul greoiu, bătut de gânduri întunecoase, ce-i sfredeliau creierul și-i amărau sufletul.

Pela amiazul ăl bun, după un popas la ferăria din Schei, unde a fiert osia, intra în orașul înveselit, sărutat acum de razele soarelui vioiu. Strada largă eră ticsită. Ploaea răcorise aerul și lumea toată eșise la plimbare.

Trăsuri după trăsuri huruiau pe caldarâm, mergând pe 2 rânduri, unele se duceau, altele veniau. Pe marginea pâraiașului ce se prelinge pe subt tei, pâlcuri-pâlcuri, tineri, bătrâni, servitoare, copii, se 'ndesau spre grădina băilor.

Neculae Huciu se uită la lumea asta gătită mereu de sărbătoare, veselă, pe care nici un neajuns pare că n'o turbură și care nu știe decât să mănânce bine și des, să doarmă cu tihnă, să iasă la aer curat, să răză și să petreacă, și-o judecă și chibzuește 'n gândul lui:

„Caută aer și nu-l găsește. Aerul e la noi, acolo, în besna codrilor de brad, aproape de ceru' darnic.

El doar de ne mai ține viața, că de-ar lipsi și bunătatea asta dumnezeiască am ingenuchia fără de vreme subt greu' traiului și ne-am sfârși, ca o candelă lipsită de untdelemn!

Un gardist, c'o nuia lungă 'n mână, văzându-l în căruță, cu ochii holbați într'o parte, nesînchisindu-se de zorul din preajma lui, strigă la el, că de ce nu merge pe lângă boi?...

Omul a dat să-i spue, că e schiop și-i trudit și necăjit, dar zărindu-i fața umflată de somn a 'ntors capu' într'o parte, înecând în capul pieptului un oftat greu.

— A! și sunteți încă doi! zice sergentul scos din răbdări de nepăsarea rumânului.

Stai să mi te 'nvăț eu, cum se merge cu caru' prin oraș, hodorogule! și dă cu sete 'n boi, chip c'au intrat d'acū 'n stăpânirea lui și-i arde și lui un biciu, să se dea jos.

Neculae Huciu își zice 'n el, c'atâta-i mai trebuiă pe ziua de azi, și tăcut, cu

parașonu' pe Popa Mitrea, piata rea, supus ca 'n fața unui necaz nou, care trebuiă neapărat să-l mai calce, strigă la băiat, să sară jos, să ia boii de funie, să intre 'n voe slujbașului statului.

La poliție, dus din gardist în gardist, s'a găsit că eră schiop, dar i-au băgat vină, că năvălește și pe copil și i-au dat pedeapsa ce i se cădea.

De atâtea necazuri căzute pe capul lui nici n'a mai mâncat de dimineață. Grăbește s'ajungă la gară, să 'ncarce și el ceva, dar fusese șare puțină și abia ajunsese pentru ceilalți.

Să mai fluere, or ce să facă?... A 'nghițit și amarul acesta și a tăcut.

Mai caută prin oraș vre-o chirie ceva și negăsind nimic, par'că era un făcut, pornește înapoi spre casă.

Rupe din turtă o bucată pentru Culăiță și dând grije băiatului să mâie cu inimă boii, se culcă lungit în car.

Eră un om înalt, legat ca un fag drept și vânjos.

Capul mare, ochii adânci, fruntea lată, nasul lung, toate făceau laolaltă chipul leit al munteanului muncitor și răbdător, urmaș necorcit al strămoșilor îndepărtați, cari și-au dus viața la fel în lupte și nevoi pe plaiurile astea.

După multe frământări cu gândurile lui, nedând de nici o eșire din vârtoarea amărăciunilor, închide ochii și se lasă cu tot dinadinsul somnului, singurul prieten bun și smilos al omului sărac și fără de noroc.

Și s'a pus să viseze.

Pesemne așa o fi vrând D-zeu, ca la necaz, să fie somnul greu și visul momitor.

Și se vedeă Neculae Huciu ras și premenit, la o masă cu alții mulți și eră vesel, că-i mergeau toate bine, că eră mulțumit de tot rostul casei și de tihna alor lui.

Și se făcea apoi, că-i tânăr și se 'nsoară că pornise casă nouă!

Singur, hodrocăit de mersul căruței sgribulit de udătura de dimineață și pătruns de răcoarea lăsată, Culăiță a 'nceput să moțăe, gândind mereu la toate semnele și prevestirile de peste zi.

L-a prins întunericul, când urcă drumul.

spre vârful Mateiașului. Știa rostul, să ôprească la Cornu' Măgurii, să odihnească boii, să le dea o mână de carbă și să-i adape, dar l-a biruit și pe el somnul și boii au ținut drumul întins spre casă.

Și—au dormit amândoi mult și bine. Căruța mergând pe marginea șoselei s'a ațins cu capul osiei de parapet și s'a spart.

Intr'o vreme, Neculae Huciu s'a trezit, că se schimbase visul și se luptă avan c'un irs, care-l apucase 'n brațe.

S'a ridicat d'odată în șolduri. A văzut dunga albă așternută în negura nopții și și-a dat seama, că-i încă pe cale. Copilul ațipise 'n capul căruței.

Buimăcit de somn, și de arătarea rea omul s'a lăsat ușor peste loitră 'n partea dreaptă, cum îi venia la 'ndemână, să se dea jos, ca să se sprijine-la sărit în piciorul cel sdravăn. A simțit însă cale lungă

până jos și 'nfiorat de alunecatul rostogolitor n'a avut timp nici să strige, nici să scoată un cuvânt de rugăciune. I-o mai fi trecut doar fugăr prin minte icoana că la despărțirea de nevastă dimineata, nu s'a fost întors să-l mai vadă, ca de obicei, semn ce nu-l slăbise ziua întreagă cu preșimțirea neagră, că n'o să se mai întorcă viu acasă.

S'a oprit cu capul în rădăcinile unui fag la vre-o sută de metri pe surplus în jos.

La ziua albă, când s'a deșteptat Culăiță și s'a dus încet, pe departe, lângă el, înțepenis.

Nu-i mai frământa capul nici un gând și nu-l mai rodiau la suflet nevoile, lăsate acum toate pe seama nevestei și a copiilor, ca să le poarte mai greu, mai silnic și mai ră nădejdea împlinirii lor vreodată.

Mihail Lungianu

SIGBJÖRN OBSTFELDER

GENRE

Ei dorm
Dorm amândoi.
Ingerul mai mic în leagăn.
Ingerul mai mare'n pat.

Și candela arde.
Pe punte plutește
fiiiul mic
de jur împrejur
prin aurul untdelemnului.
Storul e tras.
Un bec de gaz privește prin fereastră.

Atâta tot.

Ce melancolic pâlpaie!
Becul de gaz întinde gâtul și joacă
pe umerii nevestei.

O să te-acopăr, soția mea așpită!
Și-o să las storul jos.
Becul de gaz n'are voie să vadă
albul care-i al meu!

O s'apăs două sărutări pe gropițele
tale,
ce zâmbesc în somn,
și pe degetele tale
și pe inelul de logodnă,
și pe crucea de argint de la gâtul tău.

O să mă furișez binișor până la tine
Ca să mă nealțesc lângă tine.
Și să uit
că uneori nu ne purtăm cum ar trebui
unul către altul.

Din norvegiană de
Marcel N. Romanescu

Dări de seamă

Victor Eftimiu. — Corabia cu pitici.

Editura Alcaal 1919.

Cel din urmă volum al d-lui Eftimiu nu aduce o notă nouă în lucrările acestui scriitor. Sunt, mai mult decât povești, simple fantazii brodate pe fondul miraculos al basmelor sau al închipuirii culte.

E aceeași bogată imaginație pe care dl. Eftimiu a pus-o în toate cărțile sale, cu desenul simplu, luminos și colorat puternic, zugrăvit în linii mari, ca'n schițele unui pictor deprins cu peisagiile exotice, în care orizontul e larg și colorile luminoase. Imaginația d-lui Eftimiu are ceva din proaspătul unei aquarele pe care pensula așterne ȝoloarea crudă. E mai mult descriptivă și coloristică.

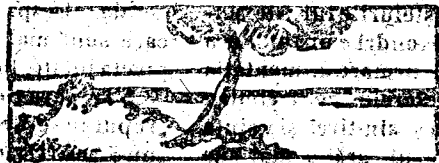
De aceea am și spus, bucățile din acest volum sunt mai mult simple fantazii decât povești. Povestea nu e numai fastul exterior al imaginației. În dosul podurilor de argint, în dosul castelelor fermecate, al coifurilor năzdrăvane și al apelor-oglină, în dosul acestei întregi lumi prinsă'n aburul viselor și stăpănită ca de o baghetă magică, e și un sens etic, ce însuflețește și împrumută adâncime. Povestea închide o umbră de mister, ce face din eroi simboluri și care aruncă asupra lor prestigiul sufletesc al unei lumi superioare, în care credem când suntem copii și care și păstrează ecoul și'n sufletele mature. E însă tocmai ceea ce lipsește fantaziilor d-lui Eftimiu. Avem un Făt frumos în poveștile nemeșugite ale lui Ispirescu. E cel dintâi Făt frumos ce ne-a înflorat copilăria de eroism și iubire. În zalele lui îmbrăcăm și azi, fără să ne dăm seama, voinică și lirismul închipuirii noastre. E Făt frumosul închipuit de popor cu simplitatea și naivitatea cea mai senină. Avem și unul cult. E Făt frumos din lacrimă al lui Eminescu. Fermecătorul ce oprea apele în loc și cântecele'n sbor, e altul decât cel din cartea lui Ispirescu. Poezia cea mai caldă și bogată e risipită'n jurul lui cu o generozitate nababă. Nu e însă numai poezia imaginilor, frumusețea hainei. E poezia sufletească, poezia concepției

care face din povestea lui Eminescu un poem liric. Și-avem acum și Făt frumosul din lacrimă al d-lui Eftimiu. Dl. Eftimiu n'a isbit să prindă însă cheea fermecată ce păstrează puterea poveștii. Ca pe o pânză'nchipuită se desfășoară minunile fără pereche ale viteazului, dar loviturile de spadă nu sună și Făt frumos n'are cuvânt. Lipsește sufletul. Dl. Eftimiu zugrăvește frumoase imagini; lăchipuirea sa încântă ochii; dar atât. Povestea sa rămâne o simplă fantazie, care nu poate emoționa.

Și acelaș lucru despre toate bucățile acestui volum. Sunt, într'un fel, frumoase, adeseori surprinzător de proporționate, de clare și de colorate, ca în prima bucată de pildă, care dă și titlul voiumului și care e o admirabilă compoziție. Dar toate compozițiile acestea sunt parcă niște peisagii smălțuite, cu ceruri în reflexe de sîdef, cu țărături tivite'n aur și argint, cu risipă de curcubeie, bogate și strălucitoare, dar fără suflet. E, într'un cuvânt, o literatură mai mult decorativă. Și aceasta e desigur și calitatea și slăbiciunea tuturor celorlalte lucruri, pe care ni le-a mai dat dl. Eftimiu.

Nu putem trece fără un cuvânt asupra limbii, în care sunt scrise bucățile acestea. În această privință dl. Eftimiu ne oferă adevărate modele. O frază fără sinuoziități căutate, cu verbul natural, cu sintaxa curgătoare și limpede, cu vocabularul bogat, poetic și mai cu seamă românesc; sunt calități ce dau un prestigiu meritat limbii acestui scriitor. Lipsa neologismelor e mai cu seamă isbitoare; și în această privință, în primul rând, socotim proza d-lui Eftimiu ca un model de limbă literară. Gustul neologismelor e atât de generalizat la scriitorii noștri, obicinuiți prea mult cu modelele streine, înainte de a-și fi format stilul și fraza prin citirea bunelor opere românești, încât ne-a dus la un vocabular ce dă de multeori scrisului nostru o înfățișare bară și nefirească. De aceea însemnăm ca bucurie această calitate a volumului d-lui Eftimiu, căci e nu numai o frumusețe a scrisului acestui poet, dar și un serviciu adus literaturii.

Al. Al. Buzuiocanu

Cronica.

Literatură.

Pastelurile lui Alexandri în lumina criticii științifice.

Critica românească face progrese. Lipsită multă vreme de adevărata lumină științifică, ea n'a putut rezolva multe din problemele literare ce i s'au pus și mai cu seamă n'a putut da asupra clasicii o judecată serioasă și definitivă.

Iată de ce ne grăbim să însemnăm recente aprecieri ale d-lui H. Santelevici asupra Pastelurilor lui Alexandri, căci ele sunt adevărate modele de ceea ce se poate numi o critică științifică și, dacă vreți, naturalistă.

Vom reproduce întâi teoria generală. Fiind generală, ea va putea servi desigur la judecarea și a altor clasici:

„Ospețele regale pe cari ni le descriu poemele „omerice, constau din bucăți de carne de bou presărate cu făină și fripte pe jar; Achile-i „impută lui Agamemnon, în vestita lor ceartă, „că-și alege bucățile cele mai bune. Descrierea „banchetelor din Iliada și Odyseea îți produc o „impresiune estetică, fiindcă bucățile de bou „stau în desăvârșită armonie cu caracterul eroic „al acelor firi primordiale... Ți se pare că „mai gustoasă mâncare nici că se află pe lume; „căci autorul îți dă și intuiția apetitului gargantuesc al comensurilor...”

Apoi teoria continuă printr'o antiteză între antici și moderni:

„Și astăzi se mai dau încă astfel de mese—la „hramuri și la praznice de calici (uimitor de „erudit acest om!) dar civilizația, ușurând „munca, micșorează voracitatea, și rafinează „gustul“. Urmează apoi câte-va considerațiuni asupra alimentației modernilor și în special a sudesteuropenilor, precum și asupra instinctului sexual, care din cauza alimentației s'a atenuat, asupra inteligenței, care și-a pierdut forța ei brută din aceeași cauză, asupra simțirii care și-a pierdut intensitatea și înfățișat asupra voinței, care a devenit mai puțin isbucnitoare din pricina acestei rafinerii pe care o constatăm în toate manifestările vieții moderne și mai cu seamă în alimentație.

Teoria generală s'a închis. Acum suntem perfect pregătiți să judecăm pastelurile lui Alexandri. Deducția e simplă: Alexandri e un modern și un sudest european. Prin urmare alimentația sa a prezentat toate caracterele ce trebuiau să-i determine și inteligența și simțirea și voința și instinctul sexual în sensul arătat mai sus

(adică: inteligență fără forță brută, simțire fără intensitate, voință puțin isbucnitoare și instinct sexual atenuat.) Într'un cuvânt Alexandri va trebui să fie un rafinat datorită alimentației sale, dar ceea ce e surprinzător e că „rafinamentul său e întotdeauna sănătos, demn și chiar naiv“!

Acum s'a închis considerația generală asupra temperamentului lui Alexandri. Deschidem Pastelurile și verificăm. Verificările mai cu seamă trebuiesc reținute fiindcă ele rezolvă definitiv orice problemă literară s'ar ivi în această privință.

„În Pasteluri găsim și vișine coapte și compot „de vișine și dulceață de vișine și chiar sirop „de vișine (siropul ce-i drept, e prea dulce. „Nota d-lui San.) Nu găsim însă vișinată al- „coolizantă.“

Problema, cum vedeți, nu e de tot simplă. Lipsa vișinatei alcoolizante cam dă de gândit.

„Mai mult decât atât: un anume fel de rafinare poartă de-adreptul semnul sănătății. Trebuie să fii copil, adică să ai extraordinar nevoie de combustibil a organismului turbulent și în creștere ca să te delectezi cu sirop“.

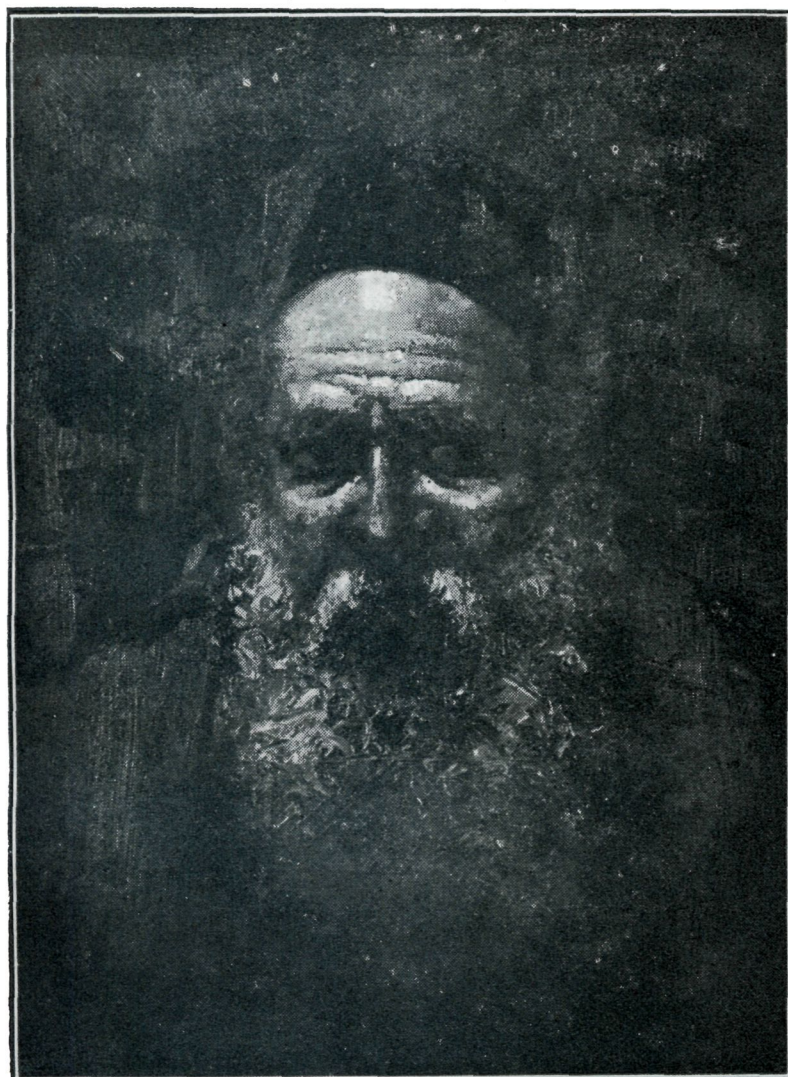
Dar desigur, caracterizarea care va rămâne definitivă și fără replică, e următoarea:

„Concertul din luncă ne apare ca o întregă „tufă de smeură prefăcută într'un păhărel de „sirop. Aroma e delicioasă. Mie-mi place. Voi fi „rămas poate copil. San-culoții (aceștia se știe „că sunt criticii neștiințifici) preferă să mănânce „smeură din pădure. Bună-i și smeura, dar e „astringentă, se lipește de stomac și a adus „uneori moartea. Rafinaților de azi le place li- „chiorul de smeură, complicat cu alte arome. „Eu nu beau alcool din principiu“... (Și fiindcă veni vorba, d-l S. face și o mică digresiune care aci e desigur foarte semnificativă.)

„Am citit un singur roman de d'Annunzio și „mi-a inspirat un desgust pe vecie. Poate să „trăiască sănătos subtilul romancier italian, până „la o sută de ani; eu unul i-am pus cruce...“ (Romanele lui d'Annunzio se știe că sunt făcute cu alcool).

Renunțăm a mai citi și cealaltă jumătate a articolului. Ea abundă în precizie și spirit științific. Sunt însă simple aplicări de care ne putem dispensa după ce cunoaștem partea generală. Desprindem însă câteva concluziuni care sunt mai semnificative și care ne vor completa ideile. Întâi, tot despre dulceața siropului.

„S'ar părea că de dulceața prea mare a siropului se desgustă cine-va de grabă. Ei bine „nu-i așa. De multe ori am citit *Concertul din*

Const. Iacob, EVREU (cap de expresie)

„luncă și totuși mă fermecă și mă îmbătă par-
„fumu-i suav“.

Apoi:

„Alexandri, care a avut mai multe coarde la
„instrumentul său muzical, ... ne oferă în marea
„majoritate a Pastelurilor sale, ca la un prânz,
„un *hors d'œuvre* (adică un aperitiv) vre-o două
„feluri hrănitoare, de rezistență, și la urmă un
„dezert!“

În sfârșit concluzia generală care iarăși nu
trebuie să ne scape, mai, cu seamă pentru lo-
gica ei, e aceasta.

„Alexandri e mai adânc decât La Fontaine și
„tot așa de genial ca Eminescu“.

Astfel critica românească s'a îmbogățit, nu
numai cu o nouă judecată asupra operelor lui
Alexandri, dar și cu o teorie științifică de va-
loare. Căci în același chip desigur s'ar putea
cerceta și alimentația celorlalți scriitori români
de unde am putea scoate concluziuni asupra o-
perelor lor. Și vor fi desigur și poezi în scrisul
cărora nu vom mai întâlni sirop de vișine ca
la Alexandri, ci înghețată de vanilie, de pildă,
ciocolată cu lapte, savarină cu rom, vin cu si-
fon, apă distilată sau chiar răbdări prăjite. Iar
când vom ajunge la o clasare definitivă a tu-
turor acestor varietăți literare, criticii, vor fi
liberi să pună tocurele jos. Literatura va avea
ultimul cuvânt.

Pentru cine dorește să citească articolul d-lui
Sanielevici în întregime, lămurim că se poate
găsi în revista *Cuvântul liber* No. 12.

A. B.

Muzică

Concertul compozitorului Ionel Perlea

Un nou real talent apare în arena Muzicală
română. E tânărul Ionel Perlea care la vrâsta
de 19 ani ne-a dovedit o solidă bază tehnică,
un apreciabil gust muzical și o deosebită serio-
zitate în concepție.

A fi încă sub influența directă a măștrilor
și sub impresiunea proaspătă a muzicii stu-
diate și auzite în Germania, la vîrsta lui nu
sunt defecte.

Idolii lui Perlea sunt mari, năzuințele lui ar-
tistice deasemeni; dar preferăm idoli, chipu-
rilor cioplite și năzuințe încă nerealizate, e-
fectelor ieftine ale rețetelor muzicale.

Dacă tânărul muzicant s'ar fi adresat direct
tehnicei clasice, cu solida lui bază ar fi reușit
desigur să ne dea orchestrația clară. Persona-
litatea lui l'a îndreptat asupra modernismului
german, și dacă Strauss l'a atras la complexi-
tate, e firesc ca în prima lui lucrare de orchestră
prolixul să ne isbească. Luxul mînuirii or-
chestrei se plătește cu primele insuccese. E
ușor să critici.

Sînt foarte puțini compozitori cari în com-
plexitate să obțină efectele voite la primele
lor pagini auzite.

Afirmăm totuși că Perlea nu e departe de con-
știința orchestrală și sperăm că la viitoarele au-
diții ale operelor lui să ne convingem de aceasta.

Forma e respectată.

Conținutul e de bun gust.

Și dacă fraza lui muzicală în dezvoltare pare
întretăiată, dacă nu are destul elan, și destulă
eleganță, dacă ne pare a auzi un bolnav de
asthm care ne vorbește întrebunțînd pauze de
respirație în mijlocul frazei, dacă fraza e scurtă
acestea toate sînt iarăși inerente începutului.

Cine cunoaște adevăratele începuturi ale
marilor compozitori? Cine poate susține că
dacă Perlea va rămîne în istoria muzicii noas-
tre, se vor cunoaște cele două piese simfonice
auzite la primul concert? Cine o poate prezice
dacă Perlea nu va păstra poate din ele părțile
cari i-au plăcut și nu le va modifica pe celelalte?

Pentru el adevărata școală de compoziție în
cepe acum. Lupta cu el însuși: auto-critica.

Am rămas totuși după concerte cu cele mai
frumoase impresiuni. Sunt pagini, chiar acum
demne de măștri și sunt momente de genero-
zitate artistică în cari Perlea se arată o forță.

Ca șef de orchestră, ținînd seama că dirijează
pentru prima oară, Perlea se arată priceput, e-
nergic și cu o rară calitate: ritm egal. Erau
momente cînd se simțea că stăpînește orchestra.

În simfonia III-a de Beethoven ne-a arătat
destul de bune intențiuni, și dacă s'ar ține
seama de autoritatea morală necesară unui șef
de-orchestră pentru a fi întrutotul ascultat, și
de faptul că orchestra sindicatului, e în for-
mație, și de lipsa de repetiții suficiente pentru
Beethoven (era firesc ca Perlea să-și repete ma-
mult compozițiile lui). Simfonia III-a a fost bine
dirijată.

În piesele lui șeful de orchestră era cite-o
dată copleșit de compozitor și Perlea ne-avînd
încă practica celor două întrupări a dat totuși
frumoase dovezi.

Cele mai mari speranțe, muzica noastră le
poate pune în Perlea, dacă va continua cum
a'nceput și dacă va căuta în Franța fineța ge-
nului modern.

I. Nona Ottescu

Insemnări.

Locul de naștere al lui Alecu Rusu nu-l cu-
noaște încă istoria literară. Basarabean, cum îl
arată și pseudonimul Rusu sau Russo, pe nu-
mele adevărat: Alecu Donici, nepot al fabulis-
tului, (N. Iorga, Istoria literaturii,) scriitorul
spune în *Aducerile sale aminte* că s'a născut în-
tr'un sat din văile Codrilor Băcului, fără să-i

dea numele. „Un sat frumos, scrie Rusu, răschirat între grădini și copaci pe o vale a Codrilor Băcului, cu un păr mare în mijloc“. Cel care a scris Cântarea României fără s'o iscălească nu era un vanitos. Amintirile și le scrie pentru frumusețea lor pastorală. Numele satului n'avea însemnătate. Sufletul lui adânc, care a făcut din Alecu Russo psalmistul dragostei de țară și unul dintre foarte puținii noștri scriitori mistici, nu se credea prețuit în urmași. Ce însemnătate avea deci, pentru lume, numele satului natal, pe care-l trece sub tăgere chiar în amintirile de copilărie? Nu se poate o modestie mai discretă.

In *Insemnări Literare*, d. M. S(adoveanu) socotește, după mărturia unui țaran basarabean, bun cărturar, că acest sat necunoscut până azi, e Prodăveștii-vechi din ținutul Soroca, aproape de apa Răutului. S'ar fi aflând încă și casa părintească, cu un păr bătrân în față, deși părul pe care îl cântă Russo era în poiana din mijloc a satului.

Oricum, lucrul se poate cerceta mai de aproape. Codrii Băcului vor fi dispărut odată cu despăduririle fără milă care au devastat Basarabia după răpire, dar numele a rămas și el poate fi o indicație sigură. C.

Morală europeană. „Ideea europeană, prin pana unui colaborator anonim, să străduiește să deștepte admirația publicului românesc pentru revista polemică italiană G. Papini pe care ni-l prezintă ca pe un „scriitor foarte neastâmpărat“.

În ultimul număr e vorba de articolele apărute în revista acestuia, „La vraie Italie“ în privința Conferinței dela Paris și a Franței. Iată expresii spicuite din scurtul fragment ce ne este recomandat de iscusitul anonim: „Murdara poveste a Conferinței dela Paris, unde nu se află josiție și scârboșenie pe care Alianții să n'o fi pus în mișcare ca să ne tragă pe șoară“, „Tâmpenia a doi sau patru bătrâni lipsiți de conștiință națională și de energie“ (cei patru bătrâni tâmpiți sunt reprezentanții Italiei la Paris!).

„Canalia universală strânsă la Paris, la fel cu cea dela noi“... (adică din Italia). Pe urmă vine o concisă caracterizare a poporului francez: „mancău, necinstit, bețivan, malluzianist, pederast, nerecunoscător, mărginit și rob“.

Cam aceștia sunt termenii „neastâmpăratului“ scriitor italian pe care „Ideea europeană“ ni-l prezintă cu atâta stăruitoare simpatie.

Concluzia? Poaia aceasta care vorbește la noi în numele unei morale europene se adresează scriitorilor noștri admonestându-i; „Marii noștri literați și oameni de știință n'au nimic de zis? Să vorbim numai când Parisul își trimite sentințele sau în preajma alegerilor? De ce ne mai mirăm că mulțimea stă aproape nepăsătoare în fața clopăririi Banatului și amestecului Europei în casa noastră, pus la cale de cele mai disolvante elemente pe care le cuprind hotărele României întregite?“

Să întrebuințăm, cu alte cuvinte, și noi limbajul „neastâmpăratului“ Papini. Și asta crede

„Ideea europeană“ că se numește morală europeană! Num. domnilor, e tot vechea morală, pe care nu a putut-o schimba nici titlul europeanesc împrumutat, și care se numește tot morală balcanică chiar când vei încerca să îi-o însușești dintr'o revistă italiană.

Și încheem și noi ca sprințarul Papini: „Precum ca să se știe“. (A. B.)

În ploaca de gloanțe (note din carnetul campaniei 1916-918) de gen. A. I. Stoenescu, e titlu celui dintâi volum editat de noua întreprindere editorială „Cartea Românească“. Volumul întâișează istoricul amănunțit al regimentului 60 inf. în timpul ultimei campanii. E una din lucrările documentare care, scrise de specialiști și alcătuite cu toată obiectivitatea, vor putea servi mai târziu ca material prețios pentru clădirea istoriei războiului nostru. D-l general Stoenescu a făcut desigur un lucru util, publicând aceste memorii și cei ce se interesează de amănuntele războiului nostru îi vor fi poate recunoscători. În ce privește editura „Cărții Românești“, care a publicat și un frumos program cultural, dela ea așteptăm și alte lucruri. Așteptăm mai cu seamă încurajarea adevăratei literaturi și răspândirea ei în cercurile populare largi prin prețuri pentru toate pungile și așteptăm mai cu seamă inițiativa, pe care n'a luat-o încă nici-o editură românească, de a tipări într'o ediție îngrijită și completă operele tuturor clasicilor noștri. În chipul acesta întreprinderea comercială va putea deveni și culturală, lucru care ar fi de dorit. (A. B.)

V. Savel: Într'un sat de contrabandiști. Impresii din armată, culese în deosebi înaintea războiului. Simple întâmplări expuse nu tocmai clar, dar interesante prin adevărul lor de faptă trăite. Siluete vagi, luând une-ori contur mai pronunțat, după importanța care o au în povestire. Câte odată imagini mai vii se deslășesc ușor pe fondul fără pretenții, al acestor însemnări, care contribuiesc în mod onorabil la documentarea tristelor vremuri prin care am trecut. Remarcabile mai ales prin sinceritatea tonului, îndeajuns potrivit acestui fel de note personale. (G. M.)

A reapărut cunoscutul organ de cultură muzicală, „Muzica“ de sub direcțiunea D-lor *Mavimilian Costin și Nonă Ottescu*.

Primul număr al acestui au se prezintă în condițiuni minunate având articole semnate de cei mai distinși compozitori ai noștri și specialiști în materie de estetică muzicală. D-l *Mavimilian Costin*, într'un articol judicios, dezvăluie publicului românesc figura de apostol a lui Roman Rolland, marele romancier și critic francez schițând în trăsături energice, opera și crezurile sale politice sociale.

Interesante articole asupra operei române și muzicii lui Claude Debussy semnate de Dinu Jora și Alfred Alexandrescu.

O frumoasă poezie de D-na Elena Văcărescu și cronici numeroase semnate de specialiști. Repariția acestei reviste răspunde unei nevoi simțite a culturii noastre artistice și nu putem s'o primim decât cu cea mai vie mulțumire.

(A. E.)